

СЕКЦІЯ «АКТИВНА МОЛОДЬ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ У
ВИРІШЕННІ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

УДК 581.5(477.63)

Кравченко В.Ю., учениця 10 класу

(Дніпропетровське відділення Малої академії наук України, комунальний заклад освіти «Науковий медичний ліцей «Дніпро» Дніпропетровської міської ради» м. Дніпро, Україна)

Науковий керівник: Лісовець О. І., к.б.н., доцент кафедри геоботаніки, ґрунтознавства та екології

(Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна)

**ВПЛИВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ НА ПРОРОСТАННЯ
НАСІННЯ ЧОРНОЩИРУ ЗВИЧАЙНОГО (*IVA XANTHIIFOLIA NUTT.*)**

Однією з актуальних проблем сьогодення, що загрожує збереженню біорізноманіття, є адвентизація і синантропізація рослинного покриву. Чужорідні види рослин стають компонентами екосистем і негативно впливають на місцеву біоту, що порушує рівновагу в біогеоценозах і негативно впливає на стан навколишнього середовища в цілому [3].

В Україні і в світі чітко простежуються тенденції збільшення чисельності видів адвентивних рослин і розширення спектра їхніх місцезростань, прискорюються темпи занесення й поширення, підвищується ступінь натуралізації видів [2]. Чернощир звичайний, або циклахена нетребелиста (*Iva xanthiifolia* Nutt.) має північноамериканське походження. У 1870-х роках циклахену вирощували у Київському ботанічному саду, звідки, ймовірно, у 1920-х роках вона поширилася Україною. Цвіте у липні-жовтні, насіння дозріває у серпні-жовтні. Відзначаючись значною висотою (від 100 до 350 см) та потужною надземною масою (до 0,3–2,1 кг), особини чернощиру сильно виснажують й висушують ґрунт, пригнічують культурні рослини в агрофітоценозах, знижують їхню урожайність на 40–60 %. Під час цвітіння кожна рослина чернощиру продукує до 50 – 55 млн. шт. пилоквих зерен, вдихання яких викликає тяжкі захворювання людей і тварин на полінози. У вторинному ареалі чернощир практично не має природних шкідників і хвороб, не поїдається тваринами, при скошуваннях чи підрізаннях може відростати і тому відноситься до найбільш небезпечних інвазійних видів [1].

Насіння чернощиру в умовах зростання в степовій зоні України піддається впливу різних екологічних чинників. Оскільки клімат помірно-континентальний – взимку можуть бути сильні морози, абсолютні значення низьких температур сягають –30 °С. Влітку навпаки, біота страждає від занадто високих температур і сухого повітря, в межах міста поверхня ґрунту може розігріватися до +50 °С. За низької вологості повітря часто бувають суховії, посухи. Окрім абіотичних чинників на проростання насіння адвентивних видів можуть впливати біотичні фактори – наприклад речовини, що є метаболітами аборигенних рослин, або розчини їхніх органічних решток. Вони можуть спричиняти інгібуючий або стимулюючий ефект на розвиток проростків. Тому актуальним є вивчення впливу дії цих факторів на насіння адвентивних видів, щоб з'ясувати механізми їхнього пристосування.

Для пророщування використовували свіжозібране насіння чернощиру звичайного з урбоекосистеми – селища міського типу Магдалинівка (Дніпропетровська обл., Новомосковський р-н). Насіння пророщували в лабораторних умовах в чашках Петрі, по 60 насінин в кожному варіанті досліду. Всього було закладено 4 досліди:

1 - контроль, насіння щоденно зволожували дистильованою водою;

2 - проростання насіння під впливом екстракту підстилки. Для його виготовлення було використано опале листя деревних порід, що почало розкладатися (1 кг), та дистильована вода (1 л);

3 - проморожування насіння. Для вивчення дії низьких температур насіння попередньо проморожували 3 доби в морозильній камері при температурі -18°C , в процесі досліду зволожували дистильованою водою;

4 - прогрівання насіння. Для вивченні дії високих температур насіння попередньо витримували в термостаті 3 години при температурі $+45^{\circ}\text{C}$, при пророщуванні зволожували дистильованою водою.

Кожної доби в один і той же час контролювали температуру, записували кількість пророслого насіння. Дослід тривав 20 діб. Проростки чорнощирю вимірювали на 10-у і 20-у добу експерименту.

Насіння чорнощирю звичайного почало проростати в контрольному варіанті – на третій день, в дослідних умовах – на сьомий день (рис. 1). Показник схожості насіння виявився найвищим в умовах контролю – 60 % на 16-й день експерименту. Дещо нижчою є схожість промороженого насіння і такого, що перебувало під впливом екстракту підстилки – 55 % і 40 % відповідно. Найнижча схожість виявлена у просушеному насінні – близько 2 %.

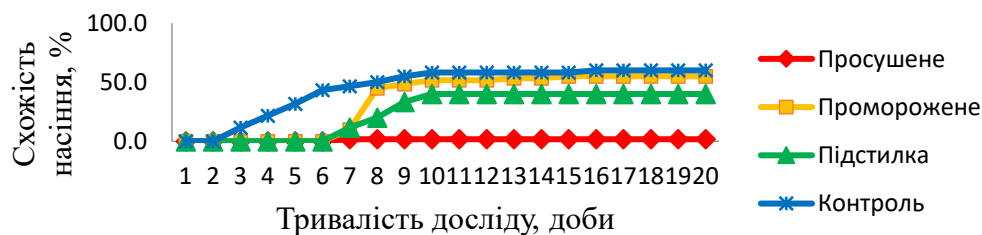

Рисунок 1 – Схожість насіння чорнощирю звичайного за різних умов проростання

Енергія проростання насіння – здатність насіння швидко й дружно проростати за певний період часу. Енергію проростання обраховують у відсотках до висіяної проби. Дослідження показали, що енергія проростання насіння чорнощирю звичайного в контролі становить 43 % на 6-й день, у промороженого насіння – 45 % на 8-й день, під дією екстракту підстилки цей показник зменшується до 40 % і досягається лише на 10-й день.

Отже, у чорнощирю звичайного через вплив низьких температур дещо зменшуються схожість насіння (на 5 %). Енергія проростання майже не змінюється, проте в контролі проявляється раніше на 2 дні. Сильніший негативний вплив на ці показники завдає вплив екстракту підстилки – схожість насіння падає на 20 %, енергія проростання суттєво не зменшується, але появляється на 4 дні пізніше. Такий ефект може спричинятися біологічно активними речовинами в складі підстилки, або підвищеною концентрацією водного розчину, що активно поглинається насінням на початкових фазах проростання. Найбільш негативний вплив на вивчені показники мала дія високих температур – схожість насіння зменшилась у 35 разів.

Оскільки насіння чорнощирю звичайного чутливе до впливу екстракту підстилки, для зменшення популяції цього виду доцільним буде збереження опадів в деревних угрупованнях ґрунтокосистем, в яких виявлений цей шкочочинний адвент.

Список використаних джерел:

1. Конопля М. І., Курдюкова О. М., Мельник Н. О. (2010) Чорнощир нетреболистий: морфобіологічні особливості та заходи контролювання в агрофітоценозах Північної Степової зони України. Карантин і захист рослин. 3 (165). С.

8–9.

2. Braun, M., Schindler, S., & Essl, F. (2016). Distribution and management of invasive alien plant species in protected areas in Central Europe. *Journal for Nature Conservation*, 33. P. 48-57.

3. Pyšek, P., Hulme, P.E., Simberloff, D. et al. (2020). Scientists' warning on invasive alien species. *Biol. Rev.* 95. P.1511–1534.

УДК 504

Головченко В.І., учениця 11-В класу

(Дніпропетровське відділення Малої академії наук України; Комунальний заклад освіти «Криворізький ліцей «Гранд» Дніпропетровської обласної ради», м. Кривий Ріг, Україна)

Науковий керівник: Харитонов В. М., доц. к.геол.н., доцент кафедри геології і прикладної мінералогії

(Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна)

ДИНАМІКА ЗМІНИ ПЛОЩ АНТРОПОГЕННИХ ПРОВАЛІВ КРИВОРІЖЖЯ ЗА ДАНИМИ СУПУТНИКОВИХ ЗНІМКІВ

Місто Кривий Ріг справедливо називають сталевим серцем України та разом з тим воно отримало статус території з провальним ландшафтом. Після закриття старих підземних виробок залізних руд в межах міста залишалися порожнини, над якими з часом осів ґрунт і утворились провальні воронки. Рудні тіла простягаються ланцюгом з півночі на південь, з падінням на захід. Саме з цього боку міста розташовані провалля. Карти виробок і порожнин для більшості давніх рудників відсутні, тому наявною є не прогнозованість зсувів ґрунтів у місті, що становить одну з кричущих екологічних проблем.

Геолого-екологічні вишукування, які проводились і проводяться на Криворіжжі, спрямовані більше на питання забруднення повітря, мінералізації вод, ризикам руйнації гідроспоруд тощо [1, 2]. Належної уваги щодо проблем формування провалів не приділено, особливо виявленню динаміки змін їх площ. Проте, моніторинг існуючих провалів є важливим екологічним питанням. Тому метою наших досліджень стало визначення темпів розвитку провалів в межах міста Кривого Рогу, пов'язаних з антропогенними чинниками, за допомогою супутникових знімків у ГІС GoogleEarth з 2010 до 2020 року (через кожні два роки).

Об'єктами дослідження стали провалля біля шахти Гвардійської (рис. 1), вул. Юрівської, вул. Конституційної, вул. Горнорятувальної, вул. Монастирської та станції Шмакове.

Рисунок 1 – Оконтурені площі (плями білого кольору) провалів біля ш. Гвардійська